FENOMENUL MIGRAȚIEI ILEGALE ÎN CONTEXTUL IMPLEMENTĂRII „PAȘAPORTULUI DE VACCINARE”

THE PHENOMENON OF ILLEGAL MIGRATION IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE „VACCINATION PASSPORT”

DOI: <https://doi.org/10.53783/18572294.21.186.04>

CZU: 314.15:615.371

Anatoli BUZEV, doctorand,
Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Rezumat

Pandemia COVID-19 a determinat o serie de țări să introducă politici restrictive de „izolare” pentru a controla răspândirea infecției. „Pașapoartele de vaccinare” au fost propuse ca o soluție pentru atenuarea daunelor unor astfel de decizii și ar putea fi utilizate în tandem cu alte politici și măsuri de control al răspândirii infecției. Acest document ar permite să revenim la unele activități normale, cum ar fi călătoriile libere și revenirea la locul de muncă. Introducerea „pașapoartelor de vaccinare” ridică o serie de provocări practice, etice și de securitate. În acest articol, încercăm să analizăm provocările și riscurile ce țin de fraudarea acestui tip de document și utilizarea lor în contextul migrației ilegale.

Cuvinte-cheie: *pandemie, pașaport de vaccinare, migrație ilegală, COVID-19.*

Summary

The COVID-19 pandemic has led a number of countries to introduce restrictive “isolation” policies to control the spread of infection. „Vaccination passports” have been proposed as a solution to mitigate the damage of such decisions and could be used in tandem with other policies and measures to control the spread of infection. This document would allow you to return to some normal activities, such as free travel and return to work. The introduction of „vaccination passports” raises a number of practical, ethical and security challenges. In this article, we try to analyze the challenges and risks of fraud in this type of document and their use in the context of illegal migration.

Keywords: *pandemic, vaccination passport, illegal migration, COVID-19.*

Restricțiile impuse de pandemia COVID-19 sunt experimentate inegal în diferite țări și orașe, în timp ce unii sunt capabili să lucreze cu ușurință de acasă, alții își pierd locul de muncă sau sunt verificați la domiciliu. Potrivit unui sondaj realizat de Oficiul Național de Statistică din Marea Britanie [1], 29% dintre companii au raportat concedierea personalului pe termen scurt, serviciile hoteliere, sectorul alimentar, serviciile de divertisment și recreere fiind cele mai afectate. În plus, interacțiunile sociale ale oamenilor sunt susceptibile de a fi perturbate semnificativ datorită reducerii contactului direct între persoane. Cei care locuiesc cu abuzuri domestice pot prezenta un risc mai mare de violență, experții constatând că decesele cauzate de abuzurile domestice au crescut în timpul perioadei de carantină.

„Pașapoarte de vaccinare” își vor crea propriile efecte diferențiale. Dacă sunt introduse, este probabil ca titularilor de „pașapoarte de vaccinare” să li se permită libertatea în circulație, cum ar fi călătoriile în afara domiciliului, inclusiv deplasarea la serviciu. Deoarece posesorii de „pașapoarte de vaccinare” ar reprezenta un risc

scăzut de a contracta sau de a răspândi boala, li se va permite să circule liber sau li se va cere să sprijine serviciile-cheie (cum ar fi voluntariatul în sectorul sănătății și asistenței sociale), care suferă de o pierdere a personalului din cauza bolii sau auto-izolării. Este probabil că deținerea unui „pașaport de vaccinare” ar fi un beneficiu semnificativ, avantajând deținătorii de ceilalți membri ai societății [2, p. 654].

Pe măsură ce țările doresc să-și reînnoiască economiile, iar oamenii își doresc din ce în ce mai mult mobilitatea și normalitatea în viață, crește presiunea pentru a adopta o formă standardizată a unui document de vaccinare care să favorizeze activitatea în condiții de siguranță. A existat deja o explozie a inițiativelor de „pașapoarte de vaccinare” pentru uz intern și călătorii internaționale. Or preocupările științifice, juridice și etice abundă în astfel de documente. Având în vedere miza ridicată, care ar fi calea de urmat? De la examinările medicilor până la inspecțiile navelor, certificatele de vaccinare au asigurat mobilitatea și călătoriile internaționale. Cel mai cunoscut certificat de acest gen, la etapa actuală, este Certificatul internațional de vaccinare sau profilaxie, creat de Organizația Mondială a Sănătății (OMS). Cartea Galbenă a OMS, printre alte infecții, a certificat vaccinări împotriva holerei, ciumei și febrei tifoide. Există cu siguranță un precedent pentru un „pașaport de vaccinare” care să ateste că titularul poate călători, studia, juca și munci fără a compromite sănătatea personală sau cea publică. Printre propunerile de „pașapoarte de vaccinare” înaintate recent se numără Certificatul OMS de Vaccinare Inteligentă, „Pașaportul verde” al Israelului sau „Digital Green Pass” propus de Uniunea Europeană [3]. O altă opțiune ar fi cardurile de sănătate SMART (aplicații medicale substituibile, tehnologii reutilizabile), care gestionează confidențialitatea identității pacientului și oferă acces anumitor grupuri (medici, farmaciști, autorități). O modalitate de a verifica aceste informații este prin acreditările W3C (World Wide Web Consortium), o comunitate internațională de organizații membre și persoane care lucrează împreună pentru a dezvolta standarde web. Acreditările și cardurile sunt utilizate în multe alte domenii, inclusiv permisele de conducere. Specificația W3C oferă un mecanism pentru a comunica aceste acreditări pe web, care criptografic este securizat, respectă confidențialitatea și poate fi verificat [4].

Fiind standardizat și recunoscut la nivel internațional, „pașaportul de vaccinare” va fi un precedent în acest domeniu. În „pașaportul de vaccinare” inteligent, OMS propune stabilirea unor specificații-cheie, standarde și un cadru comun, ce va facilita încrederea și implementarea soluțiilor digitale eficiente și interoperabile la nivel internațional. Unele țări au introdus deja certificate de vaccin prin portaluri de site-uri web sau cu coduri QR valabil la controalele de frontieră. Experți în domeniu avertizează că, înainte de a introduce, sunt necesare încă mai multe informații despre eficacitatea vaccinării, transmiterea și protecția datelor personale, aspecte etice și juridice. Un „pașaport de vaccinare” ar putea avea două scopuri, pentru a certifica că deținătorii:

- sunt protejați de boli, astfel încât să poată desfășura activitățile pentru care este necesar deținerea unui astfel de „pașaport”;
- nu pot deveni infecțioși și transmite SARS-CoV-2 altora [5, p.2].

Pe măsură ce pandemia COVID-19 progresează, mulți oameni din întreaga lume vor contracta virusul și se vor recupera. Multe dintre acestea vor fi asimptomatice sau vor prezenta doar simptome ușoare. Datorită mutațiilor noi ale virusului, nu este încă clar ce nivel de imunitate este conferit de infecție. Cu toate acestea, dovezile privind COVID-19 până acum și experiența cu corona virusurile anterioare sugerează că un anumit nivel de protecție împotriva reinfectării este, probabil, pe termen scurt și poate persista timp de câțiva ani. Astfel, există șanse mari ca persoanele care au fost infectate și recuperate ulterior sunt susceptibile de a avea, cel puțin temporar, un risc mai mic de reinfectare, mai puțin susceptibile de a suferi efectele nocive ale virusului și mai puțin probabil de a răspândi virusul către alte persoane [2, p.652].

Odată cu vaccinarea în masă a populației la nivel global, se concentrează considerabil și asupra măsurilor de control ce ar permite persoanelor să se deplaseze liber, să se întoarcă la muncă sau în instituțiile de învățământ, inclusiv să călătorească. În prezent, strategiile de control predominante sunt intervențiile comportamentale, non-farmaceutice, inclusiv izolarea și plasarea în carantină, plus protecția personală (distanțarea fizică, purtarea măștii, igiena mâinilor) și socială (închiderea afacerilor și a școlilor, interzicerea adunărilor în masă, restricțiile de călătorie). O altă strategie a unei măsuri de control care a fost propusă este certificarea vaccinului sub formă de „pașapoarte de vaccinare”. Pe măsură ce numărul țărilor din Europa care introduc „pașapoarte de vaccinare” continuă să crească, împreună cu presiunea de a relua călătoriile internaționale și de a reveni la condițiile pre-COVID, examinarea legalizării acestor tipuri de documente este urgent necesară [6].

Într-un comunicat de presă, Comisarul UE pentru justiție Didier Reynders, a declarat: *„Prin instituirea adeverințelor electronice verzi, adoptăm o abordare europeană pentru a ne asigura că cetățenii UE și membrii de familie ai acestora pot călători în condiții de siguranță și cu un minim de restricții în această vară. Deținerea unei adeverințe electronice verzi nu va constitui o condiție prealabilă pentru libera circulație, iar persoanele ce nu dețin o astfel de adeverință nu vor face nicidecum obiectul unor discriminări”* [7].

Pe baza lucrărilor tehnice efectuate până în prezent, Comisia Europeană, la 17 martie 2021, propune stabilirea unui cadru la nivelul UE pentru eliberarea, verificarea și acceptarea certificatelor de vaccinare în UE, ca parte a „certificatului verde digital” [8, p.3]. În același timp, acest cadru va trebui să acopere și alte certificate emise în timpul pandemiei COVID-19, și anume documentele ce atestă un rezultat negativ al testului pentru infecția cu SARS-CoV-2, precum și documentele ce atestă că persoana în cauză și-a revenit de la o infecție anterioară cu SARS-CoV-2. Acest lucru permite persoanelor ce nu sunt vaccinate sau care nu au avut încă posibilitatea de a fi vaccinate să beneficieze și de un astfel de cadru interoperabil, facilitând libera lor circulație. În plus, ar trebui clarificat scopul certificatelor incluse în „certificatul verde digital” pentru facilitarea liberei circulații. Deținerea unui „certificat verde digital”, în special a unui certificat de vaccinare, nu ar trebui să fie o condiție prealabilă pentru exercitarea liberei circulații. Persoanele care nu sunt vaccinate, de exemplu

din motive medicale, deoarece nu fac parte din grupul țintă pentru care vaccinul este recomandat în prezent, cum ar fi copiii, sau pentru că nu au avut încă ocazia sau nu doresc să fie vaccinate, trebuie să poată continua să își exercite dreptul fundamental de liberă circulație, acolo unde este necesar, sub rezerva unor limitări, precum testarea obligatorie și carantina/autoizolarea. Această propunere face parte din pachetul de măsuri al UE pentru a răspunde pandemiei COVID-19. Obiectivele acestei propuneri, și anume facilitarea liberei circulații în interiorul UE în timpul pandemiei COVID-19 prin stabilirea de certificate sigure și interoperabile cu privire la statutul de vaccinare, testare și recuperare a titularului, nu pot fi atinse în mod suficient de către statele membre în mod independent, ci pot, mai degrabă, datorită amplitudinii și efectelor acțiunii, să fie realizate mai bine la nivelul UE. Acțiunea la nivelul UE este, așadar, necesară. Fundamentul unei abordări comune pentru emiterea, verificarea și acceptarea unor astfel de certificate interoperabile depinde de încrederea reciprocă. Certificatele false COVID-19 pot prezenta un risc semnificativ pentru sănătatea publică. Autoritățile dintr-un stat membru au nevoie de asigurare că informațiile incluse într-un certificat emis într-un alt stat membru sunt de încredere, că nu au fost falsificate, că aparțin persoanei care le prezintă și că oricine verifică aceste informații are acces doar la minimum cantitatea de informații necesare.

Autoritățile au pus în aplicare măsuri sporite de protecție și carantină obligatorie pentru populație și persoanele care călătoresc. Astfel de politici nu vor împiedica deplasarea oamenilor spre casele lor, deplasarea solicitanților de azil și a migranților care se avântă într-o călătorie periculoasă întru traversarea ilegală a frontierelor terestre sau maritime în căutarea de siguranță și oportunități financiare. Totodată, unele persoane, pentru a evita autoizolarea sau nevoia de a intra într-o perioadă de carantină, aplică metode mai puțin legale. Pentru a putea călători liber, majoritatea țărilor au introdus obligativitatea deținerii unor certificate de vaccinare sau a testelor PCR negative.

Prin deciziile autorităților naționale ale Republicii Moldova, au fost introduse ca acte obligatorii prezentarea „pașapoartelor de vaccinare” sau a testelor PCR negative la controlul de frontieră, pentru a permite accesul persoanelor străine pe teritoriul țării. Acest lucru prezumă că, „pașapoartele de vaccinare” sau rezultatele negative ale testelor PCR au fost incluse în setul de acte necesare la efectuarea călătoriilor internaționale, atribuite perioadei de criză sanitară, declarată la nivel mondial.

Ultimul an, datorită situației pandemice, s-a caracterizat printr-o veritabilă schimbare în toate domeniile economico-sociale, a gândirii și a modului de viață. Anul 2021 va fi un an provocator și pentru securitatea frontierelor, deoarece virusul SARS-CoV-2 a exacerbât factorii de împingere pentru ca oamenii să migreze și să se angajeze în infracțiuni transfrontaliere [9, p.36].

Această schimbare s-a repercutat și asupra fenomenului migrației ilegale. Astfel, migrația ilegală a căpătat un aspect mondializat, aducând atingerea securității publice, umbrind suveranitatea statelor și tulburând buna desfășurare a activității instituțiilor economice, politice și sociale. Toate aceste aspecte conduc la amplificarea

rea fenomenului infracțional în general și cel transfrontalier în special din regiunile cu probleme către țările dezvoltate.

Cunoscând modul de manifestare a fenomenului migrației ilegale, evidențiem o formă distinsă prin care acest fenomen se manifestă, aceasta fiind caracterizată prin trecerea frauduloasă a frontierei prin punctele de trecere în baza actelor false/falsificate sau străine [10, p.48]. Riscul reprezentat de falsul „pașapoartelor de vaccinare” sau rezultatelor negative ale testelor PCR, este real. La 1 februarie 2021, EUROPOL a emis o notificare de avertizare timpurie cu privire la vânzările ilicite de certificate de test COVID-19 negative falsificate [11]. La 22 martie 2021, a fost înregistrat și la frontiera Republicii Moldova primul caz de utilizare a certificatului de test COVID-19 negativ fals [12]. Ulterior, fiind înregistrate, săptămânal, zeci de astfel de certificate false, prezentate la control de către cetățenii Republicii Moldova, precum și de cetățeni străini care intenționau să intre în țară [13; 14].

Având în vedere mijloacele tehnologice disponibile și ușor accesibile, cum ar fi imprimantele de înaltă rezoluție și diferitele software de editare grafică, fraudatorii pot produce certificate false de înaltă calitate. Au fost raportate cazuri de vânzări ilicite de certificate de testare fraudate, care implică mai multe rețele organizate de falsificare și escroci oportuniști, acționând individual prin vânzarea certificatelor false offline și online. Detectarea certificatelor de test negative COVID-19 false confirmă faptul că infractorii, fie că este vorba de criminalitatea organizată sau escroci individuali, profită de oportunitățile favorabile odată ce apar. Atâta timp cât restricțiile de călătorie rămân în vigoare din cauza situației COVID-19, este foarte probabil ca producția și vânzările de certificate de test false vor prevala. Având în vedere mijloacele tehnologice disponibile pe scară largă, sub formă de imprimante de înaltă calitate și software diferite, fraudatorii sunt capabili să producă falsuri de înaltă calitate, falsificate sau documente false [11].

Pentru a asigura interoperabilitatea și accesul egal, statele membre UE propun să fie eliberate certificate care alcătuiesc „certificatul verde digital” într-un format digital, pe hârtie sau ambele variante. Aceasta ar trebui să permită potențialului titular să solicite și să primească o copie pe hârtie a certificatului sau să stocheze și să afișeze certificatul pe un dispozitiv mobil. Certificatele ar trebui să conțină un cod de bare interoperabil, lizibil digital, care să conțină datele relevante referitoare la certificate. Autoritățile vor garanta autenticitatea, validitatea și integritatea certificatelor prin sigilii electronice sau prin mijloace similare. Informațiile de pe certificat vor urma, de asemenea, să fie incluse în format lizibil de către om, fie tipărite, fie afișate ca text simplu. Aspectul certificatelor urmează să fie ușor de înțeles și să asigure simplitate și ușurință în utilizare. Pentru a evita obstacolele în calea liberei circulații, certificatele vor fi eliberate gratuit, în mod automat sau la cerere, asigurându-se că pot fi obținute cu ușurință și oferind, acolo unde este necesar, sprijinul necesar pentru a permite accesul egal al tuturor cetățenilor. Certificatele vor fi eliberate pe numele persoanei vaccinate, testate sau recuperate, de exemplu pe numele persoanelor cu dizabilități legale sau părinților pe numele copiilor. Certificatele nu vor avea necesitatea legalizării sau alte formalități similare [8, p.11].

Întru securizarea cât mai eficientă a datelor se propune o soluție digitală în mai multe straturi. Pentru a realiza acest lucru, trebuie creată o semnătură digitală și, în general, să fie stocată într-un dispozitiv mobil convenabil, cum ar fi un telefon sau un card inteligent. Semnătura digitală este concepută pentru a interacționa cu sistemele și autoritățile relevante lucrând pentru a identifica în siguranță individul, precum și pentru a valida orice documentație oficială pe care ar putea să o poarte. O acreditare digitală de această natură este în mod inerent mai sigură și mai durabilă decât o înregistrare pe hârtie, care poate fi reprodusă cu ușurință, sau o copie digitală a unui document stocat într-un fișier deschis. O acreditare digitală este legată de titular prin diferite mijloace, oferind atât securitate fizică, cât și securitate digitală. De exemplu, legătura digitală dintre acreditările virtuale ale individului și factorul de formă fizică, cum ar fi pașaportul sau telefonul mobil. La rândul său, acest lucru este legat de acea persoană prin identificare sigură, adesea sub forma unei scanări biometrice, fie recunoaștere facială, fie amprentă. Acreditarea prin semnătura digitală, ar fi o altă soluție de securitate, care o leagă de organul de autorizare și, prin urmare, se asigură că este atât autentică, cât și emisă de autoritatea corectă. Rezultatele testelor și certificatele de vaccinare pot fi încărcate în siguranță de la centrele de testare verificate sau de la autoritățile de vaccinare. Integritatea documentației este, de asemenea, dovedibilă, cu caracteristici de etanșare digitale încorporate care certifică faptul că datele necesare nu au fost modificate, fie fizic, fie digital [15].

Dacă blocaje pe scară largă pentru a combate răspândirea COVID-19 continuă să fie utilizate, „pașapoartele de vaccinare” ar putea oferi o cale de a permite indivizilor să recupereze o oarecare normalitate în formă a se deplasa mai liber și a reveni la muncă. Aceasta ar aduce beneficii atât pentru individ, cât și pentru societate, deși amploarea acestor beneficii ar putea depinde de imunitatea colectivă. Dar introducerea și reglementarea „pașapoartelor de vaccinare” aduce cu sine un set de provocări etice și practice. O mare parte se bazează pe disponibilitatea unor materiale adecvate, teste serologice precise și capacitatea de a stabili cu suficientă încredere că cei cu anticorpi împotriva COVID-19 vor fi imuni la reinfecție. Standardele de probă și acuratețe nu trebuie să fie exagerate, astfel încât să rateze beneficiile pe care le-ar putea oferi testarea anticorpilor și „pașapoartele de vaccinare”. Prejudiciile testelor inexacte sau ușor de falsificat trebuie să fie echilibrate, atât cu prejudiciile economice, cât și de sănătate sau prejudiciile politicilor alternative, cum ar fi blocarea completă sau relaxarea călătoriilor fără test. Testarea și eliberarea „pașaportului de vaccinare” ar trebui să aibă drept scop minimizarea daunelor și maximizarea beneficiilor. O serie de domenii necesită cercetări suplimentare pentru a stabili complexitatea implicațiilor acestora, inclusiv riscurile legate de subminarea coeziunii sociale și riscurile de infecție. Deși prudența este esențială, este de asemenea important un calcul al costurilor de oportunitate și al daunelor care ar putea rezulta din evitarea unor instrumente precum „pașapoartele de vaccinare”.

Posibilitatea de a furniza „pașapoartele de vaccinare” în mod fiabil, fără a risca controlul asupra infecției, atunci acestea ar trebui utilizate. În acest sens, au fost elaborate o serie de recomandări:

- diminuarea riscului de infectare prin testarea celor care prezintă risc de infecție minim;
- prioritizarea beneficiilor prin testarea celor a căror libertate, personală și socială, este cea mai benefică (de exemplu, angajații care nu pot lucra de la domiciliu);
- analiza multilaterală a daunelor aduse de falsificarea testelor pozitive (și negative) cu daunele cauzate de politicile alternative (de exemplu, carantină totală), inclusiv impactul economic, social și asupra sănătății;
- respectarea restricțiilor impuse privind interacțiune socială directă, întru controlul infecției;
- efectuarea cercetărilor suplimentare și urmărirea rezultatelor sau soluțiilor în domeniu;
- facilitarea testării și vaccinării gratuite, astfel încât accesul să nu fie limitat de disponibilitatea resurselor financiare;
- asigurarea distribuirii gratuite a „pașapoartelor de vaccinare” și oferirea sprijinului suplimentar celor aflați în impas;
- introducerea unor pedepse suplimentare pentru comportamentul neconform, egalându-le cu prejudiciile produse în rezultatul unui astfel de comportament;
- informarea populației cu privire la utilizarea testelor și a „pașapoartelor de vaccinare” de către autorități [2, p.658].

Factorii care duc la intensificarea și diversificarea fenomenului migrației ilegale devin tot mai variați, fiind determinați de schimbările politice, sociale, economice și tehnologice ce se produc în timp. Pandemia COVID-19 este și va continua, influențând acești factori de pe glob.

În concluzie, accentuăm că consecințele vor avea un impact semnificativ asupra dorinței și capacității populației de a migra, precum și un stimulent și o oportunitate pentru infractori de a profita din migrația ilegală, care de asemenea se preconizează să crească. Securitatea, autenticitatea și integritatea certificatelor care alcătuiesc „certificatul verde digital” sau „pașaportul de vaccinare” și **conformitatea acestora** normelor legale privind protecția datelor sunt esențiale pentru acceptarea lor la nivel internațional. Prin urmare, este necesar să se stabilească un cadru de încredere care să reglementeze regulile și infrastructura pentru eliberarea și verificarea fiabilă și sigură a certificatelor. Alegerea modului în care sunt utilizate pașapoartele ar trebui să fie ghidat de o știință exactă, adecvată tehnologiei și să asigure securitatea atât la nivel comunitar, cât și pentru efectuarea călătoriilor internaționale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. ONS. Business impact of coronavirus (COVID-19) survey questions: 23 March 2020 to 5 April 2020. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/conditionsanddiseases/articles/businessimpactofcovid19surveyquestions/23march2020to5april2020>
2. Brown RCH., Savulescu J., Williams B., et al. J Med Ethics, Passport to freedom? Immunity passports for COVID-19, 2020. p. 652-659. <http://dx.doi.org/10.1136/medethics-2020-106814>
3. Dye Ch., and Mills M. C., COVID-19 vaccination passports. În: Science 371 (6535), 2021, p. 1184. <http://science.sciencemag.org/content/371/6535/1184>

4. Spring M, Longley D, Chadwick D. 2019 Verifiable Credentials Data Model 1.0: expressing verifiable information on the web. World Wide Web Consortium (W3C) Recommendation. <https://www.w3.org/TR/vc-data-model/>
5. The Royal Society, Twelve criteria for the development and use of COVID-19 vaccine passports, 2021. p. 22. <https://royalsociety.org/-/media/policy/projects/set-c/set-cvaccine-passports.pdf>
6. Kelleher SR. 2021 Why vaccine passports are 'Inevitable,' explained by Tony Blair. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/suzannerowankelleher/2021/02/13/why-vaccine-passports-are-inevitable-explained-by-tony-blair/?sh=2b193e8b41d6>
7. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_21_1181?fbclid=IwAR1XQbuLBImATCicUPNLoB5dUheUKs0hy32R69ro12mR4F5h7NmV_3otlaU
8. COM(2021) 130 final, 17.3.2021. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a framework for the issuance, verification and acceptance of interoperable certificates on vaccination, testing and recovery to facilitate free movement during the COVID-19 pandemic (Digital Green Certificate), p.47. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TEXT/?uri=CELEX%3A52021PC0130&qid=1616663144578>
9. Border Security Report. Volume 23 March / April 2021. p. 36-38. <https://border-security-report.com/wp-content/uploads/2021/03/BSRMarApr2021.pdf>
10. Buzev A., Cebotari S. Migrația ilegală - factor de amenințare a securității Republicii Moldova. În: MOLDOSCOPIE (PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ), 2019. Nr.1 (LXXXIV), p. 43-56
11. <https://www.europol.europa.eu/early-warning-notification-illicit-sales-of-false-negative-covid-19-test-certificates>
12. <https://border.gov.md/si-cumparat-un-test-pcr-covid-19-negativ-pentru-fi-exceptat-de-autoizolare>
13. <https://border.gov.md/ptf-criva-alte-75-de-teste-pcr-covid-19-depistate-cu-indici-de-falsificate>
14. <https://border.gov.md/identificate-la-frontiera-un-permis-de-conducere-si-sapte-teste-pcr-covid-19-falsificate>
15. <http://www.openaccessgovernment.org/preventing-fraud-in-vaccine-passports/>